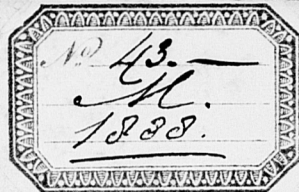

B. 1888 V. 19

Br. 1888 V. 19

OP- EN AANMERKINGEN

OP

Een gevaarlijk Geneesmiddel

HET

HYPNOTISME.

Eene Psychologisch-Juridische Beschouwing.

DOOR

FILALETHES

DOOR

?

„Wie zijt Gij krijgsman, zoo vol moed...?”

BILDERDIJK.

AMSTERDAM. — I. BREMER. — 1888.

BIBLIOTHEEK UNIVERSITEIT UTRECHT

2974 987 0

OP- EN AANMERKINGEN

OP

Een gevaarlijk Geneesmiddel

HET

HYPNOTISME.

Eene Psychologisch-Juridische Beschouwing.

DOOR

FILALETHES

DOOR

?

„Wie zijt Gij krijgsman, zoo vol moed...?“

BILDERDIJK.

AMSTERDAM. — I. BREMER. — 1888.

VOORBERICHT.

Toen reeds weken voor 't verschijnen van 't Boekje van Filalethes, men in de Nieuwsbladen las, dat het in den maak was, zullen ongetwijfeld velen met mij, die belang in het Hypnotisme stellen, verlangend naar 't oogenblik hebben uitgezien, dat men hiermede kennis zou kunnen maken.

Daar het Titelblad vermeldt, dat het werkje zijn ontstaan te danken heeft, aan de Brochure van Dr. de Jong, en wel speciaal om de gevaren aan te toonen, welke verbonden zijn aan de toepassing van het Hypnotisme door den Medicus als geneesmiddel, zoo geloof ik niet te dwalen, wanneer ik meen, dat velen met mij niet anders dan het werk van een Medicus verwachtten. Ofschoon, het Pseudoniem kwam mij reeds eenigszins verdacht voor. Immers, waarom zou een collega niet loyaal zijn naam durven bekend maken in een tegen-brochure!

De indruk, die het boekje onder 't lezen, op mij maakte, was: dat het eenzijdig, onwetenschappelijk en dweeperig geschreven is, ja zelfs onlogisch. Het doel, dat ik mij nu stel, is deze vier eigenschappen aan te toonen aan den Lezer, die belang in deze kwestie stelt en zich misschien zand in de oogen heeft laten strooien, door de

vele sophismen, die Filalethes ten beste geeft. Voor deskundigen zal dit werkje wel overbodig zijn. Ik zal daarom zooveel mogelijk trachten kunsttermen te vermijden, en daar waar ze noodzakelijk zijn, kort toelichten. Nog een ding! Daar de Schrijver van een Psychologisch-Juridische Beschouwing zijn naam achter een Pseudoniem verbergt, zoo zal Filalethes 't mij ten goede houden, dat ook ik mij niet aan hem wensch voor te stellen. Ik houd mij ook overtuigd, dat Dr. de Jong niets tegen zijne beschouwingen zal aanvoeren, omdat het hem onwaardig moet zijn, in 't strijdperk te treden met een ridder, hoe dapper ook, met gesloten vizier.

„Wie zijt gij krijgsman zoo vol
moed ?”

BILDERDIJK.

I.

Al dadelijk bij 't begin, treft ons de bombast „Hoe!
't werken op de verbeelding zoo vaak en zoo lang alle
handen-opleggers, magiërs, duivelbanners, kortom alle
zoogenaamde wonderdoeners verweten, is eene genees-
wijze geworden, en wordt zelfs de beste genoemd?
Waarlijk al wie bovenstaand motto ¹⁾ leest, dat de
Schrijver der Brochure tot het zijne heeft gemaakt, moet
gevoelen, dat er sinds de reis van HANSEN en DONATO
door Europa ²⁾ *een harde slag moet zijn toegebracht aan,
ja zelfs een diepe bres hier en daar geschoten is, in de
muren en bolwerken, waarachter de zoogenaamd officieele
geneeskunde zich zoo vele eeuwen (en met goed succes)
heeft schuil gehouden.*”

Bombast daarom, omdat de Schrijver zulke schreeu-
wende woorden gebruikt en de belangrijke stelling ver-
kondigt, n.l. dat de medische wetenschap *zoo goed als
op de flesch is*, en dit zonder eenig ander bewijs aan

¹⁾ Si la médecine d'imagination est la meilleure, pourquoi ne ferions-nous pas la médecine d'imagination?

²⁾ Ik Cursiveer.

te voeren, dan dat HANSEN en DONATO een reis door Europa hebben gemaakt! En dan verder, dat: „zonder HANSEN en DONATO nimmer aan gezette studie der besproken verschijnselen” de Medici, zich zouden hebben gewaagd. Ik wil al vast opmerken, dat 't dweepen met HANSEN en DONATO reeds flink aan den gang is.

Is 't ook geen bombast, als een leek beweert: „Juist van dezen ¹⁾ Schrijver, die hoewel beslist tegenstander uit een medisch oogpunt, van de toepassing van de Hypnotische geneeswijze ²⁾ *op een zoo ruime schaal*, als dit tegenwoordig te Amsterdam en 's Gravenhage geschiedt.”

Van waar haalt gij de wetenschap en daardoor het recht o, FILALETHES! om over de al of niet ruime mate van toepassing, een oordeel te vellen? Gij zijt geen medicus, welnu dan kunt gij *even min als ieder ander leek* beoordeelen, in *hoe verre* de toepassing van het Hypnotisme op medisch gebied mogelijk is. En nu komt Schrijver eerst op zijn stokpaardje door de bewering van DR. DE JONG, dat het Hypnotisme „zoo het slechts in de handen der geneesheeren blijft („iets wat echter *practisch onmogelijk* is””) een volmaakt onschuldig en onschadelijk wapen zou zijn, doch eerst gevaarlijk worden, zoo 't in handen der zoogenaamde magnetiseurs komt.” Vlak hierop laat FILALETHES de zeer naïve opmerking volgen: „Het is zelfs de vraag of de leek op geneeskundig gebied DONATO niet veel minder ongevallen heeft veroorzaakt, door zijne fascinatie-proeven,

¹⁾ Dr. de Jong.

²⁾ Ik Cursiveer.

op meer dan 30.000 personen van alle standen en in alle landen genomen, dan de geneesheeren in den korten tijd, dat zij hunne hypnotische proefnemingen (want iets anders zijn de zoogenaamde genezingen door suggestie nog niet) in de geneeskundige praktijk hebben ingevoerd."

Hier wordt de Schrijver bepaald brutaal door zijne bewering, dat de genezingen tot nu toe verkregen, eigenlijk slechts *zoogenaamd* zijn, en verwacht hij 't *onderzoek* naar de mogelijkheid om door Hypnotisme een zekere kwaal te genezen, met de *genezing* zelf.

Is 't geestigheid of wil de Schrijver trachten wetenschappelijke termen te misduiden door 't volgende te schrijven? „Onwillekeurig rijst de vraag, nadat men 't verslag leest van de door den Schrijver met behulp van Hypnotismus (dat „—mus" klinkt erg geleerd!)” enz. Weet hij misschien niet, dat Hypnotisme Fransch, en Hypnotismus Latijn is. Of kent hij geen Latijn, dan is 't hem te vergeven, maar aan den anderen kant is het dan niet te begrijpen, hoe hij zich zoo vaak van Latijn, ja zelfs van Grieksch bedient b.v. op blz. 2 komt het Grieksche woord *Hupnos* voor, ter afleiding van Hijpnose, blz. 4 e. t. q. (nog wel verkort Latijn!) blz. 7 *modus operandi*, blz. 17 *a fortiori*, blz. 19 *Sit venia verbo*. Is dit alles omslechts schijn van geleerdheid op zich te laden, zooals dat „mus” van Hypnotismus het ook volgens hem tracht te doen? De Schrijver heeft dus of een flater begaan, of hij is onlogisch. Een woordenfitter schijnt hij ook te wezen, waarom anders de vraag, waar DR. DE JONG. de volgende

definitie geeft: „Onder suggestie verstaat men het invoeren van bepaalde voorstellingen in het bewustzijn van het individu” „„(worden hiermede soms schrijvers patiënten bedoeld?)”” Indien de schrijver zich tracht op de hoogte stellen van de beteekenis van dit woord „*individu*” dan zal hij deze vraag niet meer doen. Wat verder de aanmerking aangaat, op dit deel van de definitie gemaakt, geeft dit eenvoudig blijk van onna-denkendheid. *Zonder* bewustzijn is geen voorstelling mogelijk, evenmin als dit mogelijk is, *buiten* het bewustzijn. Iemand die op een gegeven oogenblik geen bewustzijn heeft, kan niets in zich opnemen, dus ook geen voorstelling. De Schrijver verwacht blijkbaar *bewustzijn* met *het zich* bewust zijn (zelfbewustzijn). Allervermakelijkst is de Schrijver daar, waar hij toelicht. Een klein voorbeeld slechts. DR. DE JONG schreef, nadat hij de verschillende methoden had opgegeven, die hij gebruikt om te hypnotiseeren: „de ervaring heeft mij geleerd, dat men bij *elk* individu, naar de voor hetzelfde *geschikste* methoden moet zoeken.” Filalethes licht toe: „„bedoeld wordt natuurlijk, dat er vele verschillende methoden zijn en dat de eene meer speciaal voor dezen de andere voor gene deugt.””

Terwijl dus DR. DE JONG zegt, dat er verschillende methoden zijn en dat men moet *zoeken* naar de voor elk individu *meest geschikte*, licht de Schrijver toe, dat er werkelijk vele methoden zijn, en dat de eene meer speciaal voor deze de andere voor gene deugt.

Thans wil Schrijver aantoonen, dat er volstrekt geen grond bestaat, om het Hypnotisme uitsluitend in handen van Medici te laten. Hij doet hierbij weder een paar onnoozele vraagjes, die ik hem echter toch wel wil beantwoorden.

Eene is : „Wat is de Hypnose en hoe ontstaat zij ?” Hij laat dadelijk met aplomb op deze vraag volgen, dat „tot dusver ieder wetenschappelijk man, geneesheer of niet, 't antwoord schuldig gebleven” is.

Wat wil de Schrijver hiermede bewijzen ? Wanneer hem gevraagd wordt *wat* is Electriciteit en *hoe* ontstaat zij, kan hij dit beantwoorden ? Welnu, zou hij misschien de conclusie willen trekken, dat *omdat* men niet weet wat Electriciteit is en hoe zij ontstaat, men haar daarom ook niet mag toepassen ? Ik hoop reeds duidelijk genoeg te zijn door deze vergelijking. Nu komt alweer een allernaïfste vraag voor den dag. DR. DE JONG lastig gevallen, door iemand, die tegen hem beweerde, dat 't uitoefenen van het Hypnotisme beneden de waardigheid van een Arts staat, gaf ten antwoord „dat alvorens hij er over sprak hij er zich een beetje van op de hoogte zou stellen.” De vraag van Filalethes luidt : „Waarom niet geheel ?” En toch, o schrandere Filalethes ! het ligt zoo voor de hand, dat DR. DE JONG bedoelde, dat diegene, die tot hem beweerde, dat Hypnotisme den Medicus onwaardig is, reeds op zijne bewering zoude terugkomen, zoo hij hiervan slechts een *beetje* afwist.

Wat de Schrijver verder beweert tot antwoord gekregen

te hebben van een bekwaam Utrechtsch Medicus, zoo moet ik volmondig bekennen, dat de bedoeling mij duister is. Het antwoord luidt: „Wij zouden nog wel een honderd of wat jaren moeten wachten, alvorens met eenige zekerheid, over den grond van het Hypnotisme, en dus over zijne waarde als geneesmiddel te kunnen oordeelen.”

Hij wil deze profetie toch niet aan ons als axioma opdringen, zelfs al zijn wij nog zulke goedgeloovige lezers?

Ook onderstaande vraag geeft blijk van de volkomene onbekendheid met het terrein, waarop de Schrijver zich beweegt.

„Maar wat beteekenen dan uitdrukkingen als de volgende?” „„Wil men met vrucht hypnotiseeren, dan dient een juiste kennis der Psychologie, gepaard aan een nauwkeurige diagnose en een behoorlijk menschkundig oordeel (wat is dat?) ons bij de behandeling te leiden.””

Dat gaat Filalethes' verstand weer te boven. Hij begrijpt niet wat DR. DE JONG bedoelt, met een juiste kennis der Psychologie; hij begrijpt niet wat een menschkundig oordeel is. Nu meneer Filalethes, gij vraagt werkelijk zeer veel, en gij zult mij ten goede moeten houden, dat ik na deze, de *meeste* uwer vragen onbeantwoord zal laten.

Met eene „juiste kennis der Psychologie” bedoelt DR. DE JONG natuurlijk, dat men van de Psychologie al datgene wete, wat er van bekend is. Dit echter is nog niet voldoende; men moet dan nog eerst een juiste

diagnose stellen, en eindelijk ligt 't voor de hand, dat men onder een „behoorlijk menschkundig oordeel” ongeveer moet verstaan: het juist rangschikken van de feiten die men waarneemt, en de kennis om van die feiten, op 't juiste oogenblik het juiste gebruik te maken.

Ik zeg ongeveer, omdat ik alleen een *begrip*, van „menschkundig oordeel” aan Filalethes wensch te geven, doch volstrekt geen *definitie*.

Nu wil ik overgaan tot het bespreken der sterkste argumenten, die Filalethes aanvoert, om te bewijzen, dat 't Hypnotisme volstrekt niet uitsluitend in handen van Medici mag gesteld worden. Wel is waar zijn deze argumenten zóó zwak, dat zij ternauwernood weêrlegd behoeven te worden, doch Schrijver schijnt dit niet te gevoelen, en daar sommige een schijn van waarheid bevatten, zoo is de weêrlegging ter wille van den niet deskundigen Lezer misschien toch niet overbodig.

Ten eerste dan de vraag: „Nogmaals, wat beteekent de bewering, dat 't Hypnotisme in handen van ieder ander (dan den medicus) een allergevaarlijkst experiment is?” Ik kan mij inderdaad niet voorstellen, dat iemand met gezond verstand, in ernst deze vraag stelt, en zeker niet FILALETHES. Immers *hij zelf* wijst er met nadruk op, hoe gevaarlijk het Hypnotisme, in de groote maatschappij kan worden; hij haalt zelfs voorbeelden aan, b. v. van JOSEPHINE HUGHES.

Wanneer een geneesheer het Hypnotisme in zijne macht heeft, om 't *daar* toe te *passen waar* hij het noodig oordeelt, dan is dit als 't ware een geneesmiddel. Maar

wanneer een leek 't recht heeft om te hypnotiseeren, *welk* nut heeft 't dan? Om 't eens als kunstje te ver-
toonen, of om een gezelschap aangenaam bezig te houden,
of misschien om in werkelijkheid een ernstige studie van
het Hypnotisme te maken? De nadenkende Lezer zal
toch oogenblikkelijk wel inzien, dat er meer toe behoort
om 't Hypnotisme tot grondige studie te maken, dan
de wil. Men moet toch *speciaal* wetenschappelijk ont-
wikkeld zijn, ten einde ook wetenschappelijke resultaten
te verkrijgen.

Als punt van studie is het dus in handen van leeken
misplaatst. Waarom dan in Godsnaam den leeken er het
recht toe gegeven? Waarom?? En welke gevaren
levert 't niet op, wanneer de leek er het recht toe heeft!
Het zou zeer algemeen worden, juist omdat 't „inter-
essant” is. Het zou dus ook gemakkelijker dan anders,
't eigendom kunnen worden, van lieden met minder
goede bedoelingen, of nog erger! Het zou zelfs velen
in verzoeking brengen. Stel u eens voor, dat ik weet
een bepaalde macht over zeker persoon te bezitten, of
te kunnen verkrijgen, hoe gemakkelijk zou ik dan niet
in de verleiding komen, om van die macht gebruik te
maken? Neen! indien 't in handen van geneesheeren
blijft, dan heeft 't een nuttig doel en het gevaar voor
eene ongeoorloofde toepassing, is tot een minimum ge-
reduceerd. Is 't daarentegen ook in handen van leeken,
dan is mij het nut duister, terwijl des te sterker, de
mogelijkheid voor gevaren door toepassing, met oneerlijke
bedoelingen, uitkomt.

Het tweede argument is: „.... omdat men 't on-

mogelijke inzag, om *private* proefnemingen te voorkomen, en het nog moeilijker zou zijn een verbod uit te vaardigen, laat staan te handhaven, om zich zelve aan hypnotische proefnemingen te onderwerpen." Wat deze bewering aangaat kan ik kort zijn. Er bevinden zich in de apotheek verscheidene vergiften. Verbeeld u nu eens, dat een ieder het recht had deze te verkoopen; welk een bron zou er dan niet opengesteld zijn, tot het begaan van vergiftigingen. De wet evenwel voorkomt dit, door den verkoop hiervan, slechts onder *bepaalde* voorwaarden en aan eene *bepaalde* klasse van personen toe te staan. Zal iemand nu beweren, dat de wet 't vergiftigen heeft onmogelijk gemaakt? Immers er bestaat nog steeds mogelijkheid om op de een of andere wijze aan vergift te komen. De wet heeft het vergiftigen dus alleen *moeilijker* gemaakt. Hetzelfde is ook van toepassing op 't Hypnotisme. Al kan een wet dit ook niet voor 't groote publiek *onmogelijk* maken, zij moet ten minste trachten, het te *bemoeilijken*.

Nog een argument meent de Schrijver aan te voeren, als hij schrijft: „De zoogenaamde Hypnose is schadelijk of niet. Is zij het wél, waarom dan den geneesheer het uitsluitend recht gegeven, dezen gevaarlijken toestand *bij zijne patienten* op te wekken? Is zij het echter niet, waarom dan b.v. DONATO, die in tegenwoordigheid van vele Doctoren zijne séances geeft, tot groot nut meestal van de laatsten (?) het geven van séances te willen verbieden? . . .”

Ik verzoek den Lezer zich even weder in de Apo-

theek te willen verplaatsen, alwaar zich zoovele zware vergiften bevinden. Ik noodig hem uit, indien hij er ten minste den moed toe heeft, om van een dezer gebruik te maken, wanneer 't hem niet als geneesmiddel is voorgeschreven door een Medicus. Ik kan hem de verzekering geven, dat 't hem dan slecht bekomen zal. En toch! hoe nuttig, hoe heilzaam werken deze schadelijke stoffen bij bepaalde ziekten, door een bevoegde hand voorgeschreven, op het Organisme. *Gelijk* hiermede, zou men het Hypnotisme kunnen stellen. Kan het schadelijk zijn, dan zal het in handen van den leek zeer zeker niet toevertrouwd zijn, evenmin als een vergift. Het sophisme van den Schrijver, dat een leek in deze kwestie, volkomen gelijk staat met een Medicus, uitgedrukt in de volgende woorden „want ten eerste daar niemand 't wezen van het Hypnotisme kent, ook ¹⁾ *niemand* dat der Hypnotische suggestie,“ is gemakkelijk te doorzien. Een klein voorbeeld weer. Men weet niet wat electriciteit is, en toch vindt deze eene zeer ruime toepassing in de geneeskunde. Zou nu een leek kunnen beweren, dat hij evengoed in staat is als een Medicus, aan te wijzen *waar* en *welk* een stroom, in een bepaald ziektegeval moet aangewend worden? Zou hij dat, omdat de Medicus evenmin als hij, weet wat Electriciteit is?

Het laatste argument, dat ook de deur dicht moet doen, luidt: „En eindelijk bestaat er geen enkele grond om aan te nemen, dat geneesheeren zedelijk volmaakter zouden zijn dan andere mensen.”

¹⁾ Ik Cursiveer.

Dit argument is al even min steekhoudend als de vorigen. Ten eerste staat de geneesheer onder eede, maar beschouw dit als van nul en geener waarde, dan nog is er niet één reden om aan leeken toe te staan, wat hem veroorloofd is. Alweer een voorbeeld. Het opwekken van ¹⁾ abortus. Dit is *alleen* den Medicus toegestaan, en wel in speciale gevallen, b.v, daar waar het leven van de vrouw dit eischt. Mag men dit recht nu in handen van *een ieder* stellen, die zich de vaardigheid daartoe benoodigd, in meerdere of mindere mate heeft weten eigen te maken? Mag men dit, omdat het toch niet te beletten is, waar dit in 't geheim geschiedt? Of moet men dit recht den Medicus ontnemen, omdat hij er *zooveel misbruik* van kan maken? Inderdaad ik begrijp niet hoe FILALETHES aan zulke dwaze rede-neeringen is gekomen!

III.

Het overige deel der brochure van FILALETHES zoude ik gerust onbesproken kunnen laten, daar 't feitelijk niets anders is dan het nogmaals en steeds herhalen, van hetgeen hij reeds gezegd heeft. Ik wil echter nog hier en daar slechts eenige grepen doen, om of 't onlogische, of 't bepaald dwaze zijner redeneering aan

¹⁾ Onder het opwekken van abortus verstaat men, het opwekken van een vroeggeboorte, op een tijdstip, dat het kind nog niet in staat is voort te leven.

te toonen. De indruk, die ieder Lezer ongetwijfeld gekregen zal hebben, is dat Schrijver het recht om te hypnotiseeren *een ieder* wil toegekend zien. Dit trouwens was zijn doel. Jammer voor hem dus, dat hij zich van zoo slechte wapenen bediend heeft. Daar, waar hij zoo dweept met DONATO en diens experimenten, en hij hem met andere woorden, den Vader van 't Hypnotisme noemt, maakt hij onwillekeurig den indruk op ons, alsof ook *hij* zeer gaarne experimenteert en hij zich dit tijdverdrijf (hoe moet ik 't anders noemen?) niet gaarne door de wet ontnomen zou zien. Na eene lange redeneering op blz. 15, komt de Schrijver tot de conclusie, dat: „Waar de onmogelijkheid duidelijk is (nl. om de Medici uitsluitend te laten hypnotiseeren) vervalt vanzelf de kwestie omtrent 't al of niet wenschelijke.”

Ziezoo, nu zijn wij toch uitgepraat, want op zoo'n boude, logische (?) conclusie kan niet veel aangemerkt worden. Omdat iedereen stelen kan, en al maakt men ook nòg zoo veel wetten, dit niet te verhinderen is, moet men daarom 't stelen buiten de wet laten?

Uit 't boekske blijkt ook nog een bepaalde parti-pris tegen al wat Medicus is en het Hypnotisme toepast. Speciaal blijkt dit tegenover DR. DE JONG, maar ook tegenover DR. VAN EDEN. De geheele trant van schrijven, bewijst dit. Daar bijv. waar de Schrijver aanmerking maakt op het „*mus*” van Hypnotismus, verder omdat DR. DE JONG spreekt van bewustzijn van het „*individu*” verder nog waar hij schrijft, „dat het mogelijk is, dat de Medici in den korten tijd, dat zij het

Hypnotisme toepassen meer kwaad reeds hebben gedaan dan DONATO, de leek, die reeds (*) *op meer dan 30.000 (dertig duizend) personen van alle standen en in alle landen heeft proeven genomen.*” Nog een sterkspekend voorbeeld hiervan, is de vraag op pag. 15, of DR. DE JONG proeven neemt „op *minvermogenden*, die bovendien reeds patiënten, *d. w. z.* zieken zijn.”

Verder nog een banaliteit die blijk geeft van klein-geestigheid, nl. om DR. VAN EDEN onder den neus te wrijven, dat hij zich „heel familiaar op een kopje thee liet uitnoodigen, door een zijner patienten, wel te verstaan door middel der post-hypnotische suggestie. Ik wil gevraagd hebben of hier niet reeds de grens van het gebruik overschreden is, en of deze en dergelijke aardigheden, niet met den naam *misbruik* moeten worden bestempeld? Of moet ook dit laatste in handen van geneesheeren worden geduld en goedgekeurd?”

Zeg toch, o strenge FILALETHES weet ge wel of deze patiënt een goedbekende van DR. VAN EDEN is, of niet? Zoo dit eerste eens 't geval is, hebt gij dan recht in *dien* zin, van misbruik maken te beschuldigen, zooals gij doet? Doch hierop wil ik niet eens ingaan, DR. VAN EDEN heeft *zelf* dit geval vermeld, en ware het iets, waar hij zich voor schamen moest (immers wanneer men *misbruik* maakt van macht moet men zich *altijd* schamen), gelooft gij dan werkelijk DR. VAN EDEN zóó onnoozel, dat hij dit zelf publiek zou gemaakt hebben?

(*) Ik cursiveer.

IV.

Na deze weinige toelichtingen en beschouwingen, zal het den Lezer niet moeielijk vallen om de rest van de brochure van FILALETHES te beschouwen: I^o. Als een opsomming van feiten *woordelijk* uit de boeken overgenomen, II°. van het critiseeren van erkende geleerden, die boven zijne critiek verheven zijn. III°. Van 't opwerpen van stellingen, die reeds op vorige pagina's behandeld zijn en die blijken niet steekhoudend te zijn. Ik kan dus vrijelijk, de taak die ik mij opgelegd had, als geëindigd beschouwen en 't overige aan den *aandachtigen Lezer* zelf overlaten.

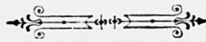
Wanneer ik alzoo resumeer, dan blijkt dat 't geheele doel van FILALETHES Brochure is: om aan te toonen, dat het Hypnotisme niet misplaatst is in de handen van leeken, en de Medici geen recht hebben om te eischen, dat aan hen uitsluitend 't recht worde toegekend om de hypnose als geneesmiddel toe te passen. Tevens tracht hij aan te toonen, de gevaren, die er uit kunnen voortvloeien, *niet*, door 't toepassen, als geneesmiddel, maar wel omdat de mogelijkheid bestaat, dat vandaag of morgen, de een of ander Medicus er misbruik van kan maken. Verder wijst hij er nog op, hoe gevaarlijk het worden kan in handen van misdadigers.

In waarheid, dat is in hoofdzaak *alles*, wat FILALETHES in zijne 48 pagina's groote Brochure beweert. Het

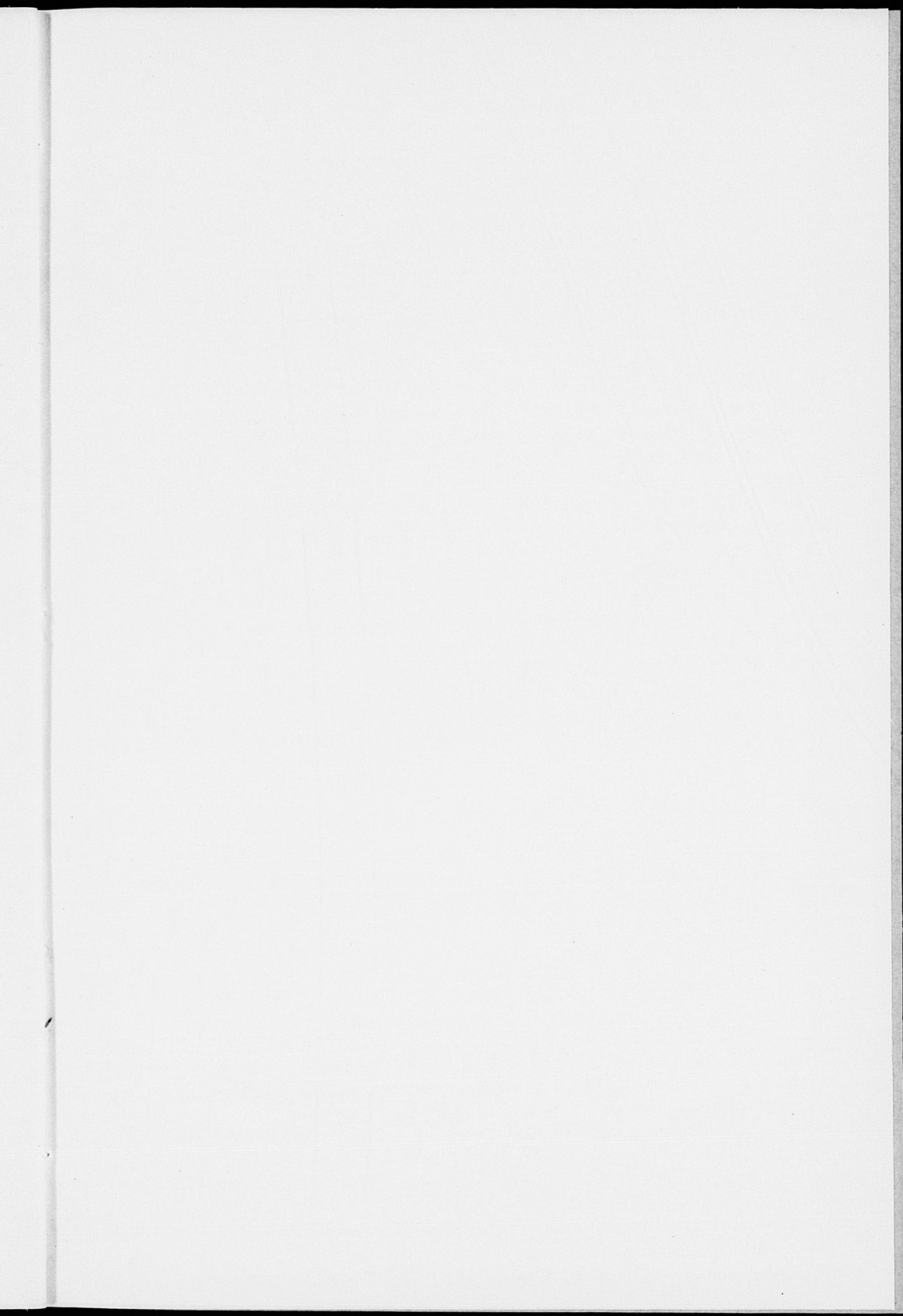
onlogische van zijne beweringen is reeds duidelijk genoeg aangetoond.

Indien het gevaar door de toepassing van het Hypnotisme (zooals FILALETHES beweert) uitsluitend in handen van Medici reeds zoo groot te noemen is, hoe angstig moeten wij dan niet zijn om dit recht aan een *ieder* te zien toegekend!

En hiermede neem ik voor goed afscheid van den dapperen FILALETHES.

c 7813 '19

0.00

